

ภาพแทนของตัวละครผู้สูงอายุในวรรณกรรมสำหรับเด็ก

The representation of the elders' characters in children's literature

ภัทรขวัญ ทองเถาว์

Pattrakwan Thongthaow

สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Thai Language Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Ubon Ratchathani Rajabhat University

Pkwan2528@gmail.com

Received: April 3, 2024

Revised: May 2, 2024

Accepted: May 9, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาวรรณกรรมสำหรับเด็กประเภทหนังสือภาพสำหรับเด็กจากหลากหลายประเทศจำนวน 14 เรื่อง เป็นวรรณกรรมสำหรับเด็กจากต่างประเทศซึ่งได้รับการแปลเป็นภาษาไทย 7 เรื่อง และวรรณกรรมสำหรับเด็กที่เขียนโดยนักเขียนไทย 7 เรื่อง ผู้วิจัยเลือกศึกษาจากเรื่องที่ปรากฏตัวละครผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง โดยศึกษาในประเด็นการนำเสนอเนื้อหาและภาพแทนของตัวละครผู้สูงอายุในวรรณกรรมสำหรับเด็ก ผลการศึกษาพบ 1) เนื้อหาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันกับคนต่างวัย 2) เนื้อหาเกี่ยวกับความรัก และความผูกพันของคนต่างวัย และ 3) เนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะของผู้สูงอายุทั้งทางสุขภาพร่างกายและลักษณะทางอารมณ์และจิตใจของผู้สูงอายุ ด้านการนำเสนอภาพแทนของผู้สูงอายุในวรรณกรรมสำหรับเด็ก วรรณกรรมสำหรับเด็กเสนอให้เห็นในประเด็นดังต่อไปนี้คือ 1) ผู้สูงอายุคือผู้เป็นที่พึ่งพิงทางร่างกายและจิตใจ 2) ผู้สูงอายุคือผู้เข้าใจและแสดงให้เห็นสัจธรรมของชีวิต 3) ผู้สูงอายุคือผู้ถ่ายทอดประสบการณ์เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และ 4) ผู้สูงอายุคือผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรม การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ศึกษาจากวรรณกรรมสำหรับเด็ก ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเป็นเครื่องมือสื่อสารกับเด็ก และเตรียมพร้อมเด็กเมื่อต้องใช้ชีวิตในสังคมผู้สูงอายุ เพื่อให้เด็กสามารถชีวิตร่วมกับผู้สูงอายุอย่างเข้าใจ ตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ และชี้ให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของผู้สูงอายุที่มีในครอบครัว

คำสำคัญ: ภาพแทน วรรณกรรมสำหรับเด็ก ตัวละครผู้สูงอายุ

Abstract

This research aims to study children's literature, specifically picture books from various countries, totaling 14 stories. These consist of 7 translated international children's stories into Thai and 7 stories written by Thai authors. The researcher selected stories where elderly characters play significant roles in the narrative, focusing on the representation of content and imagery of elderly characters in children's literature. The study's findings reveal the following themes: 1) content related to intergenerational coexistence; 2) content

concerning the love and bonding between different generations; and 3) content about the physical health and emotional and mental characteristics of the elderly. In terms of the representation of elderly characters in children's literature, the study highlights the following points: 1) elderly characters are depicted as sources of physical and emotional support; 2) elderly characters are portrayed as understanding and embodying the truths of life; 3) elderly characters are seen as transmitters of experience, providing guidance for life; and 4) elderly characters are depicted as bearers of wisdom and culture. This research examines children's literature, which plays a crucial role as a communication tool with children, preparing them for life in an aging society. It aims to enable children to live harmoniously with the elderly, recognize their value, and understand the significant roles elderly individuals hold within families.

Keywords: representation, children's literature, elderly characters

บทนำ

ประเทศไทยก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมสูงอายุ (Aged Society) มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งปี พ.ศ. 2566 มีสัดส่วนโครงสร้างประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ราว 10-20 ปีข้างหน้า ประชากรผู้สูงอายุจะเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว วิชัช เกษมทรัพย์ (2564) ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลการวิจัยเกี่ยวกับประชากรผู้สูงอายุว่า ประเทศไทยมีสัดส่วนประชากรกลุ่มผู้สูงอายุหรือมีอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่า 12 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนราว 1 ใน 6 ของประชากรไทย ถือเป็นอันดับ 2 ในกลุ่มประเทศอาเซียน รองจากประเทศสิงคโปร์ นอกจากนี้ประเทศไทยก็ถูกคาดการณ์ว่าจะเป็นประเทศกำลังพัฒนาประเทศแรกของโลกที่ก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุแบบสมบูรณ์ (Aged Society) เนื่องจากอัตราการเกิดของคนไทยมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องโดยมีจำนวนการเกิดเพียงประมาณ 6 แสนคนต่อปี ซึ่งหากสถานการณ์ยังเป็นเช่นนี้ต่อไป นอกจากจำนวนประชากรไทยโดยรวมจะเริ่มลดลงแล้ว ประเทศไทยจะเป็นสังคมสูงอายุแบบสุดยอด (Hyper Aged Society) ซึ่งมีสัดส่วนประชากรที่อายุมากกว่า 65 ปีถึงร้อยละ 20 หรือมีประชากรอายุมากกว่า 60 ปีกว่าร้อยละ 30 ภายในปี พ.ศ. 2584 โดยคาดว่าจะการเป็นสังคมผู้สูงอายุแบบสุดยอดนี้ใช้เวลาเร็วกว่าประเทศญี่ปุ่น สอดคล้องกับข้อมูลของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ หรือ สสส. (2565) ที่นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับผู้สูงอายุว่า ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ในปี 2565 โดยจำนวนผู้สูงอายุจะอยู่ราวร้อยละ 20-30 และที่สำคัญกว่านั้น ประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอดเช่นเดียวกับญี่ปุ่นที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปร้อยละ 28 ในปี 2574 การเปลี่ยนแปลงเพื่อเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ของประเทศไทยเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเมื่อเปรียบเทียบกับหลายชาติในโลก สาเหตุเพราะคนไทยมีอัตราการเกิดน้อย คุณกำเนิดได้ดี และอายุคนยืนยาวขึ้น กลุ่มคนที่เกิดในช่วง 2506-2526 ซึ่งมีอัตราการเกิดมากกว่า 1 ล้านคนต่อปี เรียกได้ว่าเป็นคลื่นประชากรลูกใหญ่ที่จะส่งผลให้ภายใน 20 กว่าปีข้างหน้าผู้สูงอายุจะเพิ่มเป็นราว 21 ล้านคน

ภาวะสูงวัยนั้นจะมาพร้อมกับความเปราะบางทั้งทางด้านกายภาพ จิตใจ และสังคม ผู้สูงวัยจึงต้องพึ่งพาคนอื่นมากขึ้นในหลายด้าน การที่ครอบครัว คนรอบข้าง สังคม รวมไปถึงรัฐต้องเข้ามาประคับประคองผู้สูงวัย ระบบโครงสร้างต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นสร้างผลกระทบในระดับบุคคล สัดส่วนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นทำให้ผู้อยู่ในวัยทำงานต้องทำงานมากขึ้น และต้องดูแลผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ผู้สูงอายุจึงอาจขาดความอบอุ่น หรือถูกทอดทิ้ง เกิดปัญหาทางด้านสภาพจิตใจ รวมไปถึงรู้สึกเหงาเมื่อไม่ได้ทำงาน รู้สึกไม่ภูมิใจในตัวเอง น้อยใจ และอาจเกิดภาวะซึมเศร้า ผู้สูงวัยจึงจำเป็นต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่มากขึ้น อย่างไรก็ตามจากการศึกษาของ เซาเนอร์เบิร์ก (Sauerberg) et al (1983 อ้างใน เกศินี จุฑาวิจิตร และคณะ, 2557) การจะเข้าถึง “โลก” ของผู้สูงอายุทั้งด้านความคิด ความเป็นอยู่ อารมณ์ความรู้สึกอาจจำเป็นต้องศึกษา “ทางอ้อม” โดยมองผ่าน “วรรณกรรม” ซึ่งทำหน้าที่ “บอกเล่า” เรื่องราววิถีชีวิตและความรู้สึกนึกคิดของคนธรรมดา ๆ ในฐานะที่เป็น “ตัวละคร” หรือ “เรื่องเล่าความเรียงที่มีจินตนาการของผู้เขียนเป็นองค์ประกอบสำคัญ” เนื่องจากวรรณกรรมเป็นงานเขียนที่นักเขียนได้สร้างสรรค์ขึ้น และงานเขียนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นภาพสะท้อนของสังคมทั้งในด้านรูปธรรมและนามธรรม ค่านิยมในชีวิตจิตใจของคนในสังคม ตลอดจนความรู้สึกนึกคิด ดังนั้นวรรณกรรมจึงเป็นการตอบสนองทั้งทางด้านการกระทำและความคิดของมนุษย์ต่อสังคม นักเขียนบางคนมีความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นอย่างมาก เขาจะสะท้อนความปรารถนาที่จะปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น วรรณกรรมของเขาจะฉายให้เห็นสิ่งที่เรียกว่าอุดมการณ์

ภาพรวมของการศึกษาวรรณกรรมที่มีตัวละครผู้สูงอายุ หากศึกษาการนำเสนอตัวละครในวรรณกรรมไทยประเภทเรื่องสั้นหรือนวนิยาย พบว่าหลายครั้งที่การนำเสนอเสนอตัวละครผู้สูงอายุในลักษณะมิติตัวละครชายขอบ เนื่องจากมีลักษณะที่ต้องพึ่งพาคนกลุ่มอื่นและด้อยอำนาจ รวมทั้งมีกระบวนการทำให้ตัวละครผู้สูงอายุกลายเป็นคนชายขอบด้วย เช่น อคติแห่งวัย การลดคุณค่า และเศรษฐกิจการเมือง (มนสิการ กาญจนะจิรา, สุภรณ์ จรัสสฤทธิ และชินุทัย กาญจนะจิตรา, 2555) นอกจากนี้ การวิจัยทางด้านวรรณกรรมที่ศึกษาเกี่ยวกับตัวละครผู้สูงอายุ พบว่ามีการนำเสนอภาพแทนผู้สูงอายุในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือนำเสนอผู้สูงอายุในแง่ความสัมพันธ์ที่มีต่อครอบครัวและคนในสังคม เช่น บทบาทของผู้สูงอายุกับการปรับตัวในสังคม การสร้างความหมายและคุณค่าแก่ตนเอง ปัญหาที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญและการแก้ไขปัญหา สัมพันธภาพของผู้สูงอายุกับบุคคลวัยอื่นในครอบครัวและสังคม ดังเช่น ในงานวิจัยของของมาริสสา สำลี (2550) เรื่อง ตัวละครผู้สูงอายุในนวนิยายไทย พ.ศ. 2525-2548 งานวิจัยเรื่องความสุขของสตรีสูงวัยในนวนิยายไทยระหว่าง พ.ศ. 2525-2552 ของรัญวรัญญ์ พูลศรี (2553) งานวิจัยเรื่องผู้สูงอายุและสัมพันธภาพกับครอบครัว: ภาพสะท้อนจากวรรณกรรมไทย ของเกศินี จุฑาวิจิตร และคณะ, (2557) งานวิจัยเรื่อง ตัวละครผู้สูงอายุในนวนิยายของชัยพร แสงกระจ่างของ จตุพร เจริญพรธรรมมา (2560) นอกจากวรรณกรรมสำหรับผู้ใหญ่แล้วยังพบการวิจัยเกี่ยวกับ การศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมของผู้สูงวัยในวรรณกรรมเยาวชนของชัยพร แสงกระจ่าง ของจิราภา แก้วประทุม (2564)

เห็นได้ว่างานวิจัยวรรณกรรมไทยที่มุ่งเน้นไปที่การศึกษาเกี่ยวกับการนำเสนอภาพแทนของผู้สูงอายุ โดยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในนวนิยายสำหรับผู้่านโดยทั่วไป มีเพียงส่วนน้อยที่ศึกษาในวรรณกรรมประเภทอื่น ซึ่งผู้วิจัยสังเกตว่ามีการศึกษาการนำเสนอเรื่องราวของผู้สูงอายุในวรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชนเป็นจำนวนน้อย โดยเฉพาะในวรรณกรรมสำหรับเด็ก ผู้วิจัยเห็นว่าวรรณกรรมสำหรับเด็กเป็นประเภทวรรณกรรมที่นำศึกษาเกี่ยวกับการนำเสนอภาพผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในวรรณกรรมสำหรับเด็กประเภทหนังสือ

ภาพสำหรับเด็ก ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่สื่อสารเรื่องราวผ่านภาพประกอบและเรื่องราวที่สอดคล้องกันไปในทิศทางเดียวกัน แม้หนังสือภาพสำหรับเด็กจะเป็นวรรณกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อผู้อ่านวัยเด็กโดยเฉพาะ และตัวละครเอกในการดำเนินเรื่องมักอยู่ในช่วงวัยเด็ก แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าเรื่องราวในหนังสือภาพสำหรับเด็กย่อมต้องอาศัยตัวละครอื่น ๆ มีส่วนช่วยให้เรื่องราวดำเนินไปได้ ซึ่งตัวละครที่อยู่แวดล้อมเด็กอาจเป็นตัวละครวัยอื่น เช่น ผู้ใหญ่ หรือ ผู้สูงอายุ และประเด็นที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ แม้ช่วงวัยเด็กและผู้สูงจะเป็นช่วงวัยที่มีความห่างกันในด้านอายุแต่วัยเด็กและวัยสูงอายุ มีลักษณะที่คล้ายกันคือเป็นช่วงวัยที่ต้องพึ่งพาอาศัยคนช่วงวัยอื่นในการดูแล เอาใจใส่ ในวรรณกรรมสำหรับเด็กประเภทหนังสือภาพสำหรับเด็กหลายเรื่อง เห็นได้ว่าการนำเสนอเรื่องราวความสัมพันธ์ของเด็กและผู้สูงอายุในลักษณะการมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน การที่ผู้สูงอายุเป็นแบบอย่างแก่เด็ก เป็นผู้ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิต เป็นผู้มีความรักความเมตตา และเป็นผู้ที่สอนเด็กให้เข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย โลก และสรรพสิ่งรอบตัว ดังในเรื่อง คุณปู่หลังความตายเป็นอย่างไรนะ รื้อรอยบนใบหน้าของคุณยาย ความจำยาวของปู่ซีลัม อยากอยู่ด้วยกันทุกวันเลย เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาตัวละครผู้สูงอายุในวรรณกรรมสำหรับเด็กในเรื่องการนำเสนอเนื้อหาเนื้อหาและภาพแทนของตัวละครผู้สูงอายุ เพื่อให้เข้าใจผู้สูงอายุในมิติต่าง ๆ เช่น บทบาทเมื่ออยู่ในครอบครัว การปรับตัวในสังคม ที่แสดงให้เห็นถึงการที่ผู้สูงอายุสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น การสร้างคุณค่าและความหมายให้แก่ผู้สูงอายุ ซึ่งวรรณกรรมสำหรับเด็กทำหน้าที่ในการเป็นเครื่องมือสื่อสารเรื่องราวเกี่ยวกับผู้สูงอายุให้เด็กสามารถอยู่ร่วมกันกับผู้สูงอายุในครอบครัวและสังคมได้ด้วยความเข้าใจ ตระหนักถึงคุณค่าและเคารพในความแตกต่างของผู้คนหลากหลายช่วงวัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับตัวละครผู้สูงอายุในวรรณกรรมสำหรับเด็กประเภทหนังสือภาพ
2. เพื่อวิเคราะห์การนำเสนอภาพแทนตัวละครผู้สูงอายุในวรรณกรรมสำหรับเด็กประเภทหนังสือภาพ

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทำให้ทราบเนื้อหาเกี่ยวกับผู้ตัวละครผู้สูงอายุในวรรณกรรมสำหรับเด็กประเภทหนังสือภาพ
2. ทำให้ทราบภาพแทนตัวละครผู้สูงอายุในวรรณกรรมสำหรับเด็กประเภทหนังสือภาพ
3. เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหนังสือสำหรับเด็ก และแนวทางในการพัฒนาผู้สูงอายุในสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยเลือกวรรณกรรมสำหรับเด็กประเภทหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ปรากฏตัวละครผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง ในฐานะที่เป็นตัวละครสนับสนุนตัวละครเอก และนำมาศึกษาอย่างละเอียดในประเด็นในการนำเสนอเนื้อหาและภาพแทนตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ชั้นรวบรวมข้อมูล

สำรวจวรรณกรรมสำหรับเด็กประเภทหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ปรากฏตัวละครผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง และนำมาศึกษาอย่างละเอียดในประเด็นในการนำเสนอเนื้อหาและภาพแทนของตัวละครผู้สูงอายุ โดยพบและศึกษาวรรณกรรมสำหรับเด็กประเภทหนังสือภาพสำหรับเด็ก ที่ตีพิมพ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557-2566 จากหลากหลายประเทศจำนวน 14 เรื่อง ซึ่งเป็นวรรณกรรมสำหรับเด็กที่เขียนโดยนักเขียนไทย 7 เรื่อง และวรรณกรรมสำหรับเด็กจากต่างประเทศซึ่งได้รับการแปลเป็นภาษาไทย 7 เรื่อง ดังนี้

วรรณกรรมสำหรับเด็กของนักเขียนไทย

1. เรื่อง สมบัติล้ำค่าของตายาย ผู้เขียน กุลวรา ชูพงศ์ไพโรจน์ สำนักพิมพ์อานาบุ๊คส์ ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2557
2. เรื่อง ฉันทกับยายคล้าย ๆ กัน ผู้เขียน สุภลักษณ์ พูนสินบุรณะกุล สำนักพิมพ์ห้องเรียน ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2563
3. เรื่อง ความจำยาวของปู่ซีลัม ผู้เขียน สุภลักษณ์ พูนสินบุรณะกุล สำนักพิมพ์ห้องเรียน ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2565
4. เรื่อง ปิงปิงรักอากงอาม่า ผู้เขียน คุณแม่เอง สำนักพิมพ์พาสเอ็ดดูเคชั่น ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2565
5. เรื่อง คุณตาคุณยายของปิงปิง ผู้เขียน คุณแม่เอง สำนักพิมพ์พาสเอ็ดดูเคชั่น ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2565
6. เรื่อง ของขวัญของคุณปู่ ผู้เขียน วิภาวี จันทรวงศ์. สำนักพิมพ์เพอเล้งอิ พับลิชชิง จำกัด ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2565
7. เรื่อง ใครปลอมตัวเป็นยายฉัน ผู้เขียน กมลชนก สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์ ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2566

วรรณกรรมสำหรับเด็กที่แปลจากต่างประเทศ

1. เรื่อง เมื่อหัวใจสลาย ผู้เขียน จียองมิน ผู้แปล จอย คาวลีย์ สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2559
2. เรื่อง คุณย่าซีลัมของหนู ผู้เขียน พอล รัสเซลล์ และ นิกกี จอห์นสตัน ไม่ปรากฏชื่อผู้แปล สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2561
3. เรื่อง รื้อรอยบนหน้าคุณยาย ผู้เขียน ซีราโอโล ซีโมนา ผู้แปล วิภาดา สุทธิโรจน์ สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์ ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2564
4. เรื่อง คุณปู่ หลังความตายเป็นอย่างไรนะ? ผู้เขียน เฮสต์, ปิมม์ ฟาน ผู้แปล วารยา ศุภศิริ สำนักพิมพ์วายุเอดูเคชัน ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2564
5. เรื่อง คุณตากับผีน้อยทั้งสิบ ของขวัญมหัศจรรย์ ผู้เขียน โอสะมะ นิชิคาเวะ ผู้แปล สุนันท์ ลีลาผาสุก สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์ ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2565
6. เรื่อง อยากรอยู่ด้วยกันทุกวันเลยนะ ผู้เขียน แพทริเซีย ทอห์ต ผู้แปล ลลิตา ผลผลา สำนักพิมพ์อมรินทร์คิดส์ ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2566
7. เรื่อง หนูอยากเจอคุณยาย ผู้เขียน โกะมิ ทะโร ผู้แปล วิภาณี จงสถิตวัฒนา สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์ ปีที่พิมพ์ พ.ศ. 2566

2. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์การนำเสนอเนื้อหาหลักเกี่ยวกับผู้สูงอายุในหนังสือภาพสำหรับเด็ก ดังนี้

1.1 เนื้อหาการอยู่ร่วมกันกับคนต่างวัย

1.1.1 ผู้สูงอายุกับการใช้ชีวิตกับคนต่างวัยในครอบครัวเดียวกัน

1.1.2 ผู้สูงอายุใช้ชีวิตกับคนต่างวัยในช่วงวันหยุดหรือเทศกาล

2.2 เนื้อหาเกี่ยวกับความรัก และความผูกพันของคนต่างวัย

2.3 เนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะของผู้สูงอายุ

2.3.1 ลักษณะทางกายภาพและสุขภาพร่างกาย

2.3.2 ลักษณะทางอารมณ์และจิตใจ

2. วิเคราะห์การนำเสนอภาพแทนของผู้สูงอายุในหนังสือภาพสำหรับเด็ก ดังนี้

2.1 ผู้สูงอายุคือผู้เป็นที่พึ่งพาทางร่างกายและจิตใจ

2.2 ผู้สูงอายุคือผู้เข้าใจและแสดงให้เห็นสัจธรรมของชีวิต

2.3 ผู้สูงอายุคือผู้ถ่ายทอดประสบการณ์เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

2.4 ผู้สูงอายุคือผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

3. ชั้นนำเสนอผลการวิจัย

นำเสนอผลการวิจัยโดยเรียบเรียงผลการวิจัย สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวรรณกรรมสำหรับเด็กประเภทหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ปรากฏตัวละครผู้สูงอายุมีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง สามารถสรุปผลการศึกษาในด้านการนำเสนอเนื้อหาและภาพแทนของตัวละครผู้สูงอายุได้ดังนี้

1. การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุในหนังสือภาพสำหรับเด็ก

การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุในหนังสือภาพสำหรับเด็ก พบเนื้อหาหลัก 3 ประการคือ เนื้อหาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันกับคนต่างวัย เนื้อหาเกี่ยวกับความรักความผูกพันของคนต่างวัย และเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะของผู้สูงอายุ ดังต่อไปนี้

1.1 เนื้อหาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันกับคนต่างวัย

เนื้อหาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันกับคนต่างวัย ในหนังสือภาพสำหรับเด็กได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสัมพันธ์ภาพของตัวละครผู้สูงอายุกับตัวละครวัยอื่น ตัวละครผู้สูงอายุในหนังสือภาพสำหรับเด็กได้นำเสนอผ่านบทบาทการเป็น ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ต้องใช้ชีวิตและทำกิจกรรมหลายอย่างร่วมกันกับลูกและหลานของตนเอง ทั้งในลักษณะอาศัยอยู่ครอบครัวเดียวกัน และคนละครอบครัวกับลูกหลาน ซึ่งเป็นการใช้ชีวิตหรือ ทำกิจกรรมร่วมกันในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ดังนี้

1.1.1. ผู้สูงอายุกับการใช้ชีวิตกับคนต่างวัยในครอบครัวเดียวกัน

เนื้อหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุอาศัยอยู่ในครอบครัวเดียวกันกับตัวละครเด็ก พบในเรื่อง *ใครปลอมตัวเป็นคุณยายฉัน* ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ตัวละครคุณยายอาศัยอยู่กับตัวละครแม่และเด็กหญิง เรื่องราวใน

เรื่องนี้สื่อสารประเด็นหลักเกี่ยวกับการชีวิตร่วมกันกับผู้สูงอายุที่เป็นโรคสมองเสื่อม โดยมีการเปรียบเทียบลักษณะของคุณยายกับเรื่องราวในนิทานที่เด็กในเรื่องสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ได้ ดังข้อความที่ว่า

ฉันอยู่กับคุณแม่และคุณยาย แต่ช่วงนี้คุณยายคุณแปลกไป คุณแม่บอกว่าคุณยาย
แก่และเริ่มหลงลืม บางทีก็หิบบของผิด ๆ ถูก จำทางกลับบ้านได้ ... ลืมแม่กระทั่ง
ฉัน เอ๊ะ ไม่ใช่คุณยายนี่นา...ใครปลอมเป็นคุณยายฉันกันนะ บางทีก็โมโหง่าย
เหมือนมังกรพ่นไฟ บางครั้งก็ร้องโยเยเหมือนทารกเลย บางทีก็พูดไม่รู้เรื่องเหมือน
มนุษย์ต่างดาว

(กมลชนก, 2566)

สารหลักของเนื้อเรื่องสื่อสารให้เห็นลักษณะของผู้ป่วยโรคสมองเสื่อมที่มีบุคลิกภาพและการแสดงออกที่เปลี่ยนไป ซึ่งอาจส่งผลให้บุคคลที่อาศัยร่วมในครอบครัวเดียวกันเกิดความสับสน รวมกระทั่งตัวละครเด็กในเรื่องที่สับสนกับการเปลี่ยนแปลงไปของบุคลิกภาพของคุณยาย แต่เนื้อหาในเรื่องในเปรียบเทียบลักษณะบุคลิกของคุณยาย ที่บางครั้งดูร้ายเหมือนหมาป่า มังกร บางครั้งพูดกันไม่เข้าใจเหมือนมนุษย์ต่างดาว ตัวละครแม่ในเรื่องได้อธิบายให้เด็กเข้าใจว่าการเปลี่ยนแปลงของบุคลิกไม่ได้เกิดจากการที่ไม่รักหลาน แต่เกิดจากโรคที่เป็นอยู่ จนเด็กสื่อสารออกมาว่า “ต่อให้คุณยายแปลกไป หนูก็รักคุณยายอยู่ดี” (กมลชนก, 2566) แม้กระทั่งในตอนท้ายเรื่องที่คุณยายในเรื่องนอนหลับไป และไม่ตื่นขึ้นมาอีกเลยเหมือนเจ้าหญิงนิทราในนิทานที่เด็กเคยอ่าน ซึ่งเป็นบทสรุปในตอนจบเรื่องเพื่อสื่อสารกับเด็กเตรียมพร้อมกับความสูญเสียหรือความตายของผู้สูงอายุในครอบครัว โดยนำเสนอว่าถึงแม้จะไม่ได้อยู่ด้วยกับต่อไปแต่ความทรงจำที่ดียังคงอยู่ตลอดไป

1.1.2. ผู้สูงอายุใช้ชีวิตกับคนต่างวัยในช่วงวันหยุดหรือเทศกาล

การใช้ชีวิตร่วมกันในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ในหนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง *ความจำยาวของปู่ซีลิม* ได้นำเสนอเนื้อหาการใช้ชีวิตร่วมกันของผู้สูงอายุกับคนต่างวัย ในลักษณะที่ช่วงวันหยุดหรือช่วงเวลาปิดเทอมตัวละครเด็กหรือตัวละครที่รับบทบาทหลาน จะไปเยี่ยมตัวละครผู้สูงวัยที่เป็นปู่ตายายที่บ้านอีกหลัง และได้ทำกิจกรรมหลายอย่างร่วมกัน เช่น ได้ไปเที่ยวเล่นบ้านปู่ได้ทำกิจกรรมตกปลา ทำกังหันลมจากใบไม้ และทำวุ้น และได้เรียนรู้หลายอย่างจากคำพูดของปู่ ดังข้อความที่ว่า ปู่บอกว่า “หลังจากเกี่ยวไผ่เดือน หย่อนเบ็ดลงน้ำ ให้หลานคอยสังเกตและรอคอยอย่างใจเย็น” (สุกัลลักษณ์ พูนสินบุรณะกุล, 2565) และข้อความที่ว่า ปู่จึงจมน้ำน้อยปู่จึงให้นั่งพัก “ลมทำให้เราเย็นสบาย ทำให้กังหันลมหมุน มีประโยชน์มากมาย แต่ไม่มีใครเห็น” (สุกัลลักษณ์ พูนสินบุรณะกุล, 2565) เนื้อเรื่องนี้ นอกจากจะนำเสนอให้เห็นกิจกรรมที่หลานชายและปู่ทำร่วมกันในวันหยุดแล้วยังสอดแทรกคำสอน การเรียนรู้และเข้าใจชีวิต รวมทั้งแสดงให้เห็นว่าการได้ใช้เวลาร่วมกันคือความทรงจำที่ดี และความรักของปู่จะมีให้หลานตลอดไป

นอกจากนี้ในเรื่อง *ฉันกับยายคล้าย ๆ กัน* มีเนื้อหาเกี่ยวกับการที่เด็กผู้หญิงเตรียมออกเดินทางกลับบ้านคุณยายเพื่อนำของขวัญวันเกิดไปมอบให้ เนื้อเรื่องนำเสนอให้เห็นว่าเด็กและผู้สูงอายุมีหลายอย่างที่ลักษณะคล้ายกัน เช่น เรื่องอาหารที่รับประทานเป็นอาหารที่เคี้ยวง่ายเหมือนกัน การที่เด็กและผู้สูงอายุฟันหลุดเหมือนกัน และยังมีกิจกรรมหลายอย่างที่สามารทำร่วมกันได้ เช่น กิจกรรมระบายสีเด็กระบายเพื่อช่วยเสริมสร้างจินตนาการ ฝึกกล้ามเนื้อให้แข็งแรง ผู้สูงอายุระบายสีเพื่อกระตุ้นสมองชะลออาการสมองเสื่อม เด็กกับผู้สูงอายุยังมีสิ่งหนึ่งที่ชอบเหมือนกันคือการมีเพื่อน การมีเพื่อนทำให้มีความสุขสนุกสนาน ดังข้อความที่ว่า “ทุกคนคุยกันอย่างสนุกสนานมาก เหมือนเวลาฉันอยู่กับเพื่อน ๆ เลย ฉันอยากใหยายมีความสุขแบบนี้ไปนาน ๆ จัง” (สุกัลลักษณ์ พูนสินบุรณะกุล, 2563) เนื้อหาในเรื่องนี้มุ่งสะท้อนให้เห็น

การชีวิตร่วมกันของคนต่างวัย ที่มีระยะห่างในเรื่องอายุ แต่กลับมีหลายอย่างที่คล้ายกันและสามารถใช้ชีวิตมีช่วงเวลาพิเศษร่วมกันได้

1.2 เนื้อหาเกี่ยวกับความรัก และความผูกพันของคนต่างวัย

เนื้อหาเกี่ยวกับความรัก และความผูกพันของคนต่างวัย สื่อผ่านวรรณกรรมสำหรับเด็กหลายเรื่อง ดังจะขอยกตัวอย่างในเรื่อง *หนูอยากเจอคุณยาย* ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ยายกับหลานที่อาศัยอยู่คนละบ้าน และบ้านของยายกับหลานนี้อยู่ห่างไกลกันมาก ความห่างไกลทำให้ยายหลานเกิดความคิดถึงกันและพยายามเดินทางมาเพื่อพบกัน แต่กลับเดินทางสวนกันไปมาทำให้ไม่ได้เจอกันตามที่ตั้งใจ จนสุดท้ายก็ได้พบกัน เนื้อเรื่องเรียบง่ายแต่สื่อสารพลังความรักและความคิดถึงผ่านภาพประกอบที่สื่อสารความสัมพันธ์ของคนสองวัยที่มีใจคิดถึงกันได้เป็นอย่างดี

ในเรื่อง *ยายกอดด้วยกลิ่นทุกวันเลยนะ* เป็นเรื่องราวของเด็กชายที่ใช้เวลาอยู่ร่วมกับคุณยายในทุกฤดูกาล ไม่ว่าจะเป็นฤดูฝน ฤดูร้อน ฤดูใบไม้ผลิ ฤดูใบไม้ร่วง และ ฤดูหนาว โดยเล่าเรื่องราวผ่านกิจกรรมในฤดูกาลต่าง ๆ ที่สร้างความผูกพันและความรู้สึกอบอุ่นใจให้ตัวละครเด็กชายในเรื่อง เช่นข้อความที่ว่า

ฤดูหนาว ผมสวมชุดนอนกับรองเท้าคู่ใหญ่ขนฟู ๆ

ส่วนคุณยายหยิบชุดลายทางที่ดูอบอุ่นสบายมาสวมใส่ ผมซุกตัวลงไปในห้องผ้าห่มเร็วไว

คุณยายหอมผ่านผมนุ่มนวลให้สบายใจ ...

เราทั้งสองจะยังอบอุ่นในคำคืนเย็นเยือกของฤดูหนาวได้ ถ้าเราต่างกอดกันไว้ให้แน่น

แน่น

(แพทริเซีย ทอห์ต, 2566)

เนื้อเรื่องแสดงให้เห็นกิจกรรมที่หลานและยายทำร่วมกันในฤดูกาลต่าง ๆ ใช้คำบรรยายที่สื่อสารถึงความรักและความอบอุ่นใจของเด็กชายเมื่ออยู่กับยาย ความผูกพันของยายที่มีต่อหลาน เช่น คำว่า “คุณยายหอมผ่านผมนุ่มนวลให้สบายใจ” “อบอุ่นในคำคืนในคำคืนอันเย็นเยือก” หรือ “กอดกันไว้ให้แน่น” และเสริมกับพลังการสื่อสารของภาพประกอบในเรื่องที่ช่วยสื่อสารความรัก ความผูกพันของคนต่างวัยได้อย่างทรงพลัง

1.3 เนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะของผู้สูงอายุ

เนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะของผู้สูงอายุในวรรณกรรมสำหรับเด็กแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ลักษณะกายภาพและสุขภาพร่างกาย และลักษณะทางอารมณ์และจิตใจ ดังนี้

1.3.1 ลักษณะทางกายภาพและสุขภาพร่างกาย

ลักษณะทางกายภาพและสุขภาพร่างกายของตัวละครผู้สูงอายุที่นำเสนอผ่านหนังสือภาพสำหรับเด็ก ได้เสนอให้เห็นว่าผู้สูงอายุมักมีร่างกายและผิวพรรณที่แตกต่างจากคนวัยอื่น ซึ่งสิ่งที่ได้สังเกตเห็นได้ชัดคือ มีผิวหนังที่เหี่ยวย่นและมีใบหน้าที่มีริ้วรอย เช่นในเรื่อง *ริ้วรอยบนใบหน้าของคุณยาย* ริ้วรอยบนใบหน้าของตัวละครคุณยายเป็นสิ่งที่เด็กหญิงสังเกตเห็นได้ และสงสัยว่าทำไมใบหน้าคุณยายจึงมีริ้วรอยและริ้วรอยนั้นมาจากอะไร ดังข้อความที่ว่า

หนูถามคุณยายว่าทำไม แล้วคุณยายก็บอกว่า ที่เป็นอย่างนั้น เพราะว่าบนใบหน้า

ของคุณยายมีริ้วรอยย่น ๆ นั่นเอง

“คุณยายกังวลเกี่ยวกับมันมั๊ยคะ” หนูถาม

“ไม่เป็นไรจะหลานรัก” คุณยายตอบ

“หนูเห็นมัย รื้อรอยพวกนี้แหละที่เก็บความทรงจำของยายเอาไว้”

(ซีราโอโล และซีโมนา, 2564)

เนื้อหาในเรื่องสื่อสารให้เด็กเห็นว่ารื้อรอยที่อยู่บนใบหน้าของผู้สูงอายุ เป็นเรื่องธรรมดาและไม่ใช่ว่าเรื่องของผู้สูงอายุกังวลเพราะรื้อรอยที่เกิดขึ้นเป็นที่เก็บความทรงจำจากประสบการณ์ชีวิตของผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ ในหนังสือภาพสำหรับเด็กยังสื่อสารว่าผู้สูงอายุมักจะมีปัญหาด้านสายตา ทำให้มองไม่ชัดและมักใส่แว่นตา ดังเช่นในเรื่อง *ใครปลอมตัวเป็นคุณยายของฉัน ความจำยาวของปู่ลีม์ ฉันกับยายคล้าย ๆ กัน ของขวัญของคุณปู่*

ประเด็นต่อมา หนังสือภาพได้สื่อสารเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพร่างกายของผู้สูงอายุ ซึ่งในหนังสือภาพสำหรับเด็ก สื่อสารให้เห็นว่าผู้สูงอายุมักมีอาการหลงลืม เช่น เรื่อง *คุณย่าลีม์ของหนู* ที่มีอาการหลงลืมวิธีการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของตนเอง เช่น ลืมวิธีการทำอาหารที่เคยทำ ลืมวิธีการเล่นเกม ลืมว่าวางของหรือเก็บของไว้ที่ไหน ในเรื่อง *ความจำยาวของปู่ลีม์* ที่คุณปู่ลีม์ที่เก็บแว่นตาของตนเอง ลืมของสำคัญเวลาออกจากบ้านหรือในหนังสือภาพสำหรับเด็กบางเรื่องนำเสนอให้เห็นว่าผู้สูงอายุมีอาการของโรคสมองเสื่อมซึ่งแสดงอาการป่วยที่มีทั้งความแปรปรวนด้านอารมณ์ การหลงลืม การทำซ้ำ ๆ ในสิ่งที่ทำไปแล้ว ดังเช่น ในเรื่อง *ใครปลอมเป็นยายฉันนะ*

เนื้อเรื่องที่นำเสนอให้เห็นลักษณะของผู้สูงอายุที่มีอาการหลงลืม หรือมีอาการป่วยด้วยโรคสมองเสื่อมหนังสือภาพต้องการสื่อสารเพื่อให้เด็กสามารถใช้ชีวิตร่วมกับผู้สูงอายุได้ด้วยความเข้าใจ และนอกเหนือจากอาการหลงลืมและอาการป่วย สิ่งที่อยู่ในความทรงจำของผู้สูงอายุและเด็กคือความรักความผูกพันที่มีต่อกัน ผู้สูงอายุที่มีอาการหลงลืมจะยังคงมีความทรงจำเกี่ยวกับบุคคลในครอบครัวอันเป็นที่รักเสมอ ดังเช่นในเรื่อง *คุณย่าลีม์ของหนู* ที่ไม่เคยลืมเตือนพ่อเกี่ยวกับเรื่องเสื้อ ดังข้อความที่ว่า

บางทีพ่อก็ดูเศร้าๆ เพราะพ่อยังติดเกี่ยวกับความทรงจำของท่านกับคุณย่า หนูเลยช่วย
พ่อสร้างความทรงจำใหม่ๆ ที่พวกเราจะร่วมกันได้ และกระซิบให้พ่อนึกถึงวันที่ท่านลืม
เสื้อแจ็กเก็ตไว้บนรถโรงเรียนตอนแปดขวบ คุณย่าเองก็ไม่เคยลืมเรื่องนี้เหมือนกัน
ถึงแม้ท่านจะลืมชื่อพ่อไปแล้ว แต่คุณย่าก็ยังคอยเตือนพ่อเสมอว่าอย่าลืมเสื้อแจ็กเก็ต

(พอล รัสเซลล์ และนิคกี จอห์นสัน, 2561)

ข้อความข้างต้นสะท้อนให้เห็นความรักความผูกพัน และความทรงจำเกี่ยวกับสายสัมพันธ์ที่มีต่อคนในครอบครัวที่ยังเชื่อมโยงและยังคงจดจำเรื่องราวเหตุการณ์สำคัญได้ ส่วนตัวละครผู้สูงอายุที่มีการโรคสมองเสื่อม แม้จะมีบุคลิกภาพที่เปลี่ยนไป หนังสือภาพสื่อสารให้เห็นว่าเกิดจากอาการป่วยไม่ใช่เกิดจากการที่ไม่รักลูกหลาน ผู้สูงอายุจะยังคงเป็นที่รักของบุคคลในครอบครัวเสมอ

1.3.2 ลักษณะทางอารมณ์และจิตใจ

ในด้านลักษณะทางอารมณ์และจิตใจ ในหนังสือภาพส่วนใหญ่สื่อสารให้เห็นว่าผู้สูงอายุมีจิตใจและอารมณ์ที่อบอุ่นมั่นคง แต่ในบางกลุ่มก็มีความรู้สึกเหงาหรือโดดเดี่ยวบ้าง ในหนังสือภาพที่สื่อสารให้เห็นว่าผู้สูงอายุมีอารมณ์และจิตใจที่มั่นคง เช่นในเรื่อง *อยากอยู่ด้วยกันทุกวันเลย* ตัวละครคุณยายในเรื่องสื่อสารให้เห็นว่าพร้อมจะดูแลตัวละครหลานและให้ความอบอุ่นกายใจในทุกสถานการณ์และในทุกฤดูกาล ดังเช่นข้อความที่สื่อสารถึงความอบอุ่นมั่นคงที่ตัวละครเด็กสัมผัสได้จากยาย ดังข้อความที่ว่า

ผมเข้าไปกอดแขน

เมื่อคุณยายกางร่มคันใหญ่...เราสองคนจะไม่เปียกปอน

เมื่อสายฝนแห่งฤดูใบไม้ผลิโปรยปราย

ถ้าเราได้เดินจ้ำฝาสายฝนไปเคียงข้างกัน

(แพทรีเซีย ทอห์ต, 2566)

จากข้อความที่ว่า “เมื่อคุณยายกางร่มคันใหญ่...เราสองคนจะไม่เปียกปอน” สื่อสารให้เห็นถึงความห่วงใยของยายที่มีต่อหลาน เมื่อวิเคราะห์ในเชิงสัญลักษณ์ของร่มคันใหญ่ ร่มใช้เพื่อป้องกันแดด ป้องกันฝน รวมทั้งกระแสดม สาเหตุนี้จึงสื่อความหมายถึงการปกป้อง ป้องกัน ค้ำครอง ในเรื่องคุณยายถือร่มคันใหญ่จึงเป็นสัญลักษณ์สื่อถึงการปกป้องค้ำครองหลายชายให้ปลอดภัย หนังสือภาพสำหรับเด็กนอกจากจะสื่อสารผ่านคำบรรยายแล้ว ยังสื่อสารความหมายผ่านภาพประกอบ ภาพของการกางร่มเพื่อการปกป้องสายตาของตัวละครยาย และสัมผัสทางกายที่สื่อถึงความไว้วางใจ การเดินเคียงข้างกันไปสื่อถึงการไม่ทอดทิ้งกัน ภาพประกอบดังภาพที่ปรากฏ

ภาพที่ 1 ภาพยายกับหลานเดินทางร่มไปด้วยกัน

ที่มา: แพทรีเซีย ทอห์ต, 2566

ในเรื่อง *อยากอยู่ด้วยกันทุกวันเลย* เนื้อหาในช่วงฤดูใบไม้ร่วง ยังมีคำบรรยายที่กล่าวว่า “เราจะเดินฝ่าลมแรงแห่งฤดูใบไม้ร่วงไปได้ ถ้าเราจูงมือกันไปตลอดทาง” คำว่า “จูงมือกันไปตลอดทาง” แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ที่สื่อนัยยะถึงการไม่ทอดทิ้งกัน สื่อสารผ่านคำบรรยายและภาพดังนี้

ภาพที่ 2 ภาพยายกับหลานเดินจูงมือฝ่าลมแรงไปด้วยกัน
ที่มา: แพทริเซีย ทอห์ต, 2566

หนังสือภาพเรื่องนี้ สื่อสารความหมายผ่านคำบรรยายและภาพประกอบที่สะท้อนความรัก ความผูกพัน ความไว้วางใจ ของยายและหลานชาย เป็นที่น่าสังเกตภาพประกอบว่า ดวงตาของยายจะมองที่ ใบหน้าหลานในทุกภาพ ซึ่งสื่อถึงความรัก ความเอาใจใส่ การอยู่ในสายตาและหัวใจของยาย เรื่องนี้เล่าเรื่อง ผ่านมุมมองของหลานชาย แม้ไม่มีบทสนทนาโต้ตอบของตัวละครยาย แต่สื่อสารและสัมผัสได้ถึงความมั่นคง ในด้านอารมณ์และจิตใจของยายผ่านความรู้สึกของหลานชาย

ในบางครั้งตัวละครผู้สูงอายุมีความรู้สึกโดดเดี่ยวจากการใช้ชีวิตคนเดียว เช่นในเรื่อง *คุณตา กับ ฝีน้อยทั้งสิบ* ของขวัญสุดมหัศจรรย์ ที่คุณตาในเรื่อง รู้สึกเหงาที่ต้องใช้ชีวิตคนเดียว ไม่ค่อยมีเรี่ยวแรงจึงไม่ทำ ความสะอาดบ้านที่อาศัยอยู่ หากตีความเกี่ยวกับการสื่อสารผ่านความซื่อของ ตัวละครคุณตา การที่ร่างกาย เสื่อมถอยตามกาลเวลา ไม่กระฉับกระเฉง อยากหิบบีบจับไม้กวาดมากกว่าดบ้านก็ทำไม่ได้คล่องแคล่ว แต่ใน ด้านจิตใจนั้นยังคงมีชีวิต รอคอยเด็ก ๆ มาช่วยเติมเต็มให้มีชีวิตชีวา ตัวละครฝีน้อย เป็นตัวละครที่เป็นเด็ก เปรียบเสมือนนิ้วทั้งสิบนิ้วที่ยังทำงานได้ นิ้วทั้งสิบที่จับไม้กวาดกวาดบ้านให้คุณตา ทำให้คุณตายิ้ม เบิกบาน ได้อีกครั้ง ดังข้อความที่ว่า

เหล่าฝีน้อยอยู่ใกล้ ๆ คุณตาก็ช่วยให้คุณตาร่าเริงขึ้นเรื่อย ๆ และไม่เหงาอีกต่อไป
แถมคุณตายังอ่านหนังสือให้ฟังทุกวันอีกด้วย
ทุก ๆ คืนคุณตาจะคอยมองเหล่าฝีน้อยนอนหลับใหล
พร้อมทั้งยิ้มอย่างมีความสุข

(ไอสะมะ นิชิคาเวะ, 2565)

แม้ในเนื้อหาจะสื่อสารให้เห็นความรู้สึกเหงาของผู้สูงอายุในเรื่อง แต่ความเหงาและโดดเดี่ยวของ ผู้สูงอายุคลี่คลายไปได้เพราะมีตัวละครเด็กเข้ามาเป็นเพื่อน

2. การนำเสนอภาพแทนของผู้สูงอายุในวรรณกรรมสำหรับเด็ก

ในหนังสือภาพสำหรับเด็กได้นำเสนอให้เห็นภาพแทนของผู้สูงอายุในประเด็นดังต่อไปนี้

2.1 ผู้สูงอายุคือผู้ที่พึ่งพาทางร่างกายและจิตใจ

หนังสือภาพสำหรับเด็กหลายเรื่องได้นำเสนอภาพแทนว่าผู้สูงอายุคือผู้ที่เป็นที่พึ่งพาของลูกหลานทั้งทางร่างกายและจิตใจ ในลักษณะที่ว่าตัวของผู้สูงอายุและบ้านของผู้สูงอายุคือที่รวมตัวกันของญาติพี่น้องบ้านของผู้สูงอายุคือพื้นที่ปลอดภัยที่คนในครอบครัวจะใช้เวลาร่วมกันในวันหยุดหรือวันพิเศษ นอกจากนี้ยังเป็นที่พักของตัวละครเด็กในช่วงเวลาปิดเทอม ดังเช่นในเรื่อง *อยากอยู่ด้วยกันทุกวันเลย* ที่เด็กชายในเรื่องมีความอบอุ่นใจที่ได้ใช้ชีวิตกับคุณยายตลอดทั้งปี และในทุก ๆ ฤดูกาล หรือในเรื่อง *ความจำยาวของปู่ซีลิม* ที่ว่า

“วันนี้ผมคิดถึงคุณปู่มาก

บ้านปู่มีต้นไม้เยอะมาก

ปู่ชอบทำของเล่นแปลกๆให้เล่นและปู่ชอบเล่าเรื่องสนุกๆให้ฟัง

ปิดเทอมใหญ่ ผมจึงขอพ่อแม่ไปอยู่กับปู่ จะได้เล่นกับปู่ นาน ๆ ”

(สุกัลลักษณ์ พูนสินบุรณะกุล, 2565)

ในเรื่อง *ฉันกับยายคล้าย ๆ กัน* เด็กผู้หญิงใช้ชีวิตกับยายในช่วงปิดเทอม ซึ่งนับเป็นช่วงเวลาของเด็กผู้หญิงมีความสุขที่ได้ทำกิจกรรมหลายอย่างร่วมกับยายและปิดเรื่องในตอนท้ายเรื่องที่แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุในหนังสือภาพเป็นที่พึ่งพาทางร่างกายและจิตใจของเด็กที่ให้ความสุขและความอบอุ่น เสมอเหมือนแม่ ที่ว่า

“ตอนหัวค่ำเป็นเวลาที่ดีฉันมีความสุขที่สุดเลย เพราะได้นอนหนุนตักยาย

ฟังยายเล่าเรื่องตอนสาว ๆ ทุกเรื่องสนุกมากเลย....

ถึงเวลาเข้านอน จีบ...หลับฝันดีนะคะ

ยายที่รักของหนู หนูรักยายค่ะ”

(สุกัลลักษณ์ พูนสินบุรณะกุล, 2563)

เห็นได้ว่าในหนังสือภาพสำหรับเด็ก สะท้อนบทบาทของผู้สูงอายุในการเป็นที่พึ่งพาทางใจและให้ความอบอุ่นทางจิตใจไม่แตกต่างจากพ่อแม่ ความรักความผูกพันเกิดจากการได้ใช้เวลาร่วมกัน การโอบกอดสัมผัสแม้ตัวละครผู้สูงอายุไม่ได้คำบอกรัก แต่การกระทำและการแสดงออกสื่อสารและทำให้ตัวละครเด็กสัมผัสได้ถึงความรักเสมอ

2.2 ผู้สูงอายุคือผู้เข้าใจและแสดงให้เห็นสัจธรรมของชีวิต

หนังสือภาพสำหรับเด็กสื่อสารให้เห็นว่าผู้สูงอายุคือภาพแทนของผู้ที่เข้าใจและแสดงให้เห็นสัจธรรมของชีวิต ผู้สูงอายุสะท้อนให้เห็นสัจธรรมการเกิด แก่ เจ็บ ตาย มนุษย์ทุกคนหลีกเลี่ยงความแก่ เจ็บ ตาย ไม่พ้น ความตายเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้กับทุกชีวิต ดังเช่นตัวละครคุณปู่ในเรื่อง *คุณปู่หลังความตายเป็นอย่างไร* นะ ตัวละครคุณปู่เป็นผู้อธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับความตายให้เด็กชายในเรื่องได้เข้าใจ ดังข้อความที่ว่า

“ทำไมหลานคิดว่าคนเราต้องตายล่ะ” ปู่ถามคริสโตเฟอร์

“เพราะร่างกายเราทรุดโทรมหรือเปล่าครับ” คริสโตเฟอร์ถาม

“ถูกต้องเจ้าหนู” ปู่พูดต่อ

“และปึกิคิดว่าความตายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตอย่างไรละ สุดท้ายแล้ว สิ่งมีชีวิตทุกชนิด
ล้วนต้องตายเหมือนกันทั้งนั้น”

(เฮสท์, 2564)

ตัวละครผู้สูงอายุเป็นผู้ที่อธิบายเรื่องราวของความตายซึ่งดูเหมือนจะเป็นเรื่องที่ไม่มีใครอยาก
กล่าวถึง แต่ตัวละครคุณปู่ในเรื่องสื่อสารเรื่องความตายเป็นเรื่องธรรมดาในวัยชราในวัยที่ตรงไปตรงมาและ
เข้าใจได้ง่าย

ในเรื่อง *เมื่อหัวใจสลาย* ตัวละครเด็กชายในเรื่องสูญเสียเพื่อนรักคือนกตัวน้อยสีเหลือง เขาเศร้ามาก
ที่เพื่อนรักตาย ตัวละครคุณย่าในเรื่องมีบทบาทในการอธิบายให้หลานชายได้เข้าใจว่า สิ่งมีชีวิตในโลกนี้ล้วน
ต้องตาย แม้กระทั่งตัวเราเอง การพลัดพรากเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ ดังบทสนทนาที่ว่า

“คุณย่าครับ” แฮร์รี่เอ่ยถาม

“คุณย่าต้องตายเหมือนเจ้าบีบีใหม่ครับ”

“แน่นอนจ๊ะ” ย่าตอบ

“แต่ตอนนี้ยังไม่ถึงเวลานั้นหรอกนะจ๊ะ ก็ยายยังอยู่กับหลานตราบนี้เนี่ยนา”

แฮร์รี่เฝือกอดย่าไว้นาน

(จียองมิน, 2559)

เห็นได้ว่าตัวละครคุณย่าเป็นผู้เข้าใจความรู้สึกของการสูญเสียบุคคลหรือเพื่อนรักจากการตายและ
ทำให้ตัวละครหลานชายได้เข้าใจว่าทุกชีวิตล้วนต้องตายตาย ความเศร้าโศก เสียใจ การร้องไห้ เกิดขึ้นได้
เพียงแต่ “หลานต้องยอมรับความเศร้าโศก ที่รู้สึกเหมือนหัวใจจะแตกสลายให้ได้ แต่จำไว้นะจ๊ะ อีกไม่นาน
วันแห่งความสุขจะกลับมาอีกครั้ง” (จียองมิน, 2559) ซึ่งเป็นข้อความที่สื่อสารให้เด็กเข้าใจและยอมรับความ
จริงเกี่ยวกับการตายและการพลัดพราก ตัวละครผู้สูงอายุนอกจากจะเป็นภาพแทนของผู้เข้าใจสัจธรรมความ
เป็นไปของชีวิตแล้วยังมีบทบาทในการทำให้ตัวละครเด็กก้าวข้ามความรู้สึกที่ต้องเจ็บปวดเสียใจเมื่อบุคคล
หรือเพื่อนที่รักจากไปด้วย

การที่ผู้เขียนให้ตัวละครสูงอายุมีบทบาทในการถ่ายทอดเรื่องราว และเป็นภาพแทนสะท้อนสัจธรรม
ของชีวิต มีเหตุผลจากการที่ผู้สูงอายุเป็นผู้ผ่านประสบการณ์ชีวิตมามากมาย และสามารถนำประสบการณ์
นั้นมาสื่อสารกับเด็ก นอกจากนั้นผู้สูงอายุยังเป็นช่วงวัยที่ใกล้กับช่วงวาระสุดท้ายของชีวิต จึงเป็นช่วงวัยที่
เข้าใจและสามารถอธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับการตายการพลัดพราก รวมถึงการจัดการเมื่อต้องเผชิญกับความ
ตายของคนใกล้ชิด

2.3 ผู้สูงอายุคือผู้ถ่ายทอดประสบการณ์เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

วรรณกรรมสำหรับเด็กนำเสนอภาพแทนให้เห็นว่าผู้สูงอายุคือผู้มีบทบาทในการถ่ายทอด
ประสบการณ์ให้ตัวละครเด็ก รวมทั้งเป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิตให้กับเด็กในด้านต่าง ๆ เช่นในเรื่อง
ของขวัญของคุณปู่ คุณปู่เป็นแบบอย่างให้หลานสาวหลายอย่าง หลานสาวเรียนรู้จากสิ่งที่คุณปู่ทำ และสอน
ให้หลานรู้จักการชีวิต ดังเช่น “คุณปู่ชอบปลูกต้นไม้ และสอนให้ฉันรักต้นไม้ด้วย คุณปู่รักสัตว์และสอนให้
ฉันรักสัตว์ด้วย คุณปู่ชอบทำอาหารและสอนให้ฉันทำอาหารด้วย” (วิภาวี จันทวงศ์, 2565)

นอกจากนี้ในเรื่อง ความจำยาวของปู่ชิลิม คุณปู่ในเรื่องสอนหลานหลายอย่างผ่านกิจกรรมการเล่น เช่น
สอนการตกปลา ทำว้าว เล่นกังหันลม และปั่นจักรยาน ในขณะที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ก็ได้สอดแทรก
คำสอนไว้อย่างแยบยล เช่น สอนหลานให้รู้จักการอดทนรอคอยจากการตกปลา ปู่บอกว่า

“หลังจากเกี่ยวไ้เดือนหย่อนเบ็ดลงน้ำ ให้หลานคอยสังเกตและรอคอยอย่างใจเย็น” (สุภลักษณ์ พูนสินบุรณะกุล, 2565) ปู่ใช้ประสบการณ์ในชีวิตสอนหลานชายให้รู้จักจัดการกับความรู้สึกโกรธและเสียใจ โดยสอนว่า “หลานโกรธใคร โกรธอะไร ให้เขียนลงบนก้อนหินแล้วขว้างมันออกไปให้ไกล ๆ เลย” ผมทำตามที่คุณบอก ผมขว้างก้อนหินออกไปสุดแรง ทีละก้อน ทีละก้อน อารมณ์ค่อย ๆ สงบเยือกเย็นลง จนสบายใจขึ้นจริง ๆ” (สุภลักษณ์ พูนสินบุรณะกุล, 2565)

เห็นได้ว่าตัวละครปู่ในเรื่องคือภาพแทนของผู้สูงอายุที่ใช้ประสบการณ์ในชีวิตมาถ่ายทอดและอบรมสั่งสอนหลาน ทั้งผ่านการปฏิบัติให้เห็นเป็นแบบอย่าง การสอดแทรกคำสอนอย่างแยบยลผ่านกิจกรรมที่ทำร่วมกันหรือเป็นผู้สอนให้ตัวละครเด็กเข้าใจ รู้วิธีการจัดการกับอารมณ์และความรู้สึกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม

ในเรื่อง *สมบัติล้ำค่าของตายาย* ตัวละครตายายในเรื่องเป็นผู้ดูแลหลานชาย และบอกหลานว่าได้เตรียมสมบัติไว้ให้ ซึ่งสมบัติที่ตายายเตรียมไว้ให้หลานชายนั้นกลับไม่ใช่แก้วแหวนเงินทองที่ฝังไว้ท้ายสวนตามที่หลานชายคิดไว้ แต่เป็นสิ่งที่อื่น ดังข้อความที่ว่า

เมื่อเข้าไปในสวน ผมแกละประหลาดใจมากเพราะต้นไม้ในสวนออกลูกเป็น..ต้นแรกออกผลเป็นพญูชนะ ต้นที่สองออกผลเป็นสระ ต้นที่สามออกผลเป็นวรรณยุกต์ ต้นที่สี่ออกผลเป็นตัวเลข ผมแกละตกใจผลไม้อะไรกินไม่ได้ วิ่งไปเปิดประตูยัง ก็พบหนังสือเต็มไปหมด นี่หรือสมบัติล้ำค่าของตายาย

(กุลวรา ชูพงศ์ไพโรจน์, 2557)

สมบัติล้ำค่าที่ตายายฝากไว้ให้หลาน คือ การให้ตัวละครหลานเรียนหนังสือจากต้นไม้และหนังสือในถังของตายาย นำความรู้ที่ไปประกอบอาชีพสุจริตและนำมาซึ่งเงินทองในการเลี้ยงชีพนั่นเอง ซึ่งนับเป็นกุศโลบายที่ตัวละครผู้สูงอายุในเรื่องใช้อบรมสั่งสอนตัวละครเด็กว่าการจะได้มาซึ่งเงินทองนั้นต้องใช้ความพยายาม ความหมั่นเพียร ตั้งใจเล่าเรียนเขียนอ่าน นำความรู้มาประกอบอาชีพเลี้ยงตนเอง สมบัติที่ตายายทิ้งไว้จึงจะงอกงามและไม่มีวันหมด

2.4 ผู้สูงอายุคือผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

หนังสือภาพสำหรับเด็กได้สื่อสารให้เห็นว่าผู้สูงอายุคือภาพแทนของการถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น ถ่ายทอดวิถีปฏิบัติที่ดีงามให้แก่ตัวละครเด็ก ในการสื่อสารเรื่องภูมิปัญญา คำว่า “ภูมิปัญญา” หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ ในการปรับตัวและดำรงชีวิตในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อม (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2540) ดังเช่นในเรื่อง *คุณตาคุณยายของปิงปิง* ที่เหตุการณ์ที่ตัวละครเด็กหญิงปิงปิงไปเยี่ยมคุณตาคุณยายที่บ้าน และได้ทดลองและศึกษาภูมิปัญญาไทยการทอผ้าและสีจากธรรมชาติที่คุณยายสอนที่ว่า “สีเหลืองทำจากขมิ้น มะเกลือดำดิน ย้อมสีเทาได้ คำสวดให้สีสดใส ส้ม เปลือกมะขามต้มน้ำตาลไหม้” (คุณแม่เอง, 2565) เป็นการสังเกตและนำสีจากพืชพรรณธรรมชาติมาต้มและสกัดจนสามารถนำมาใช้เป็นสีย้อมผ้าหลากสีสดใส และตัวละครเด็กหญิงยังได้เรียนรู้เกี่ยวกับยาแผนโบราณจากคุณตา คือ การกินน้ำผึ้ง ที่มีสรรพคุณทางยาช่วยลดไข้และลดปวดท้อง

ในส่วนของเนื้อหาด้านการถ่ายทอดวัฒนธรรม วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นหรือกำหนดขึ้นจากความรู้และประสบการณ์ หรือการยอมรับเข้ามาเพื่อแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสมาชิกในสังคม มีการเลือกสรร ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงตามเงื่อนไขให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมก่อให้เกิด

แบบแผนในการกระทำที่ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน (ศรีสุตา พรหมทอง, 2550) ในวรรณกรรมเด็กที่แต่งโดยนักเขียนไทยทุกเรื่อง เมื่อตัวละครเด็กพบหน้าตัวละครผู้สูงวัย ตัวละครเด็กจะไหว้และกล่าวสวัสดิ์ ซึ่งเป็นการสื่อสารถึงวัฒนธรรมอันดีงามของไทย ซึ่งการไหว้สื่อถึงความเคารพที่เด็กมีต่อผู้ใหญ่หรือผู้สูงอายุ ส่วนเรื่อง *ปิงปิงรักอากงอาม่า* นอกจากจะแสดงวัฒนธรรมไทยผ่านการไหว้แล้ว ยังสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีน โดยตัวละครเด็กในเรื่องเรียกผู้สูงอายุว่าอากงและอาม่า เนื้อหาอธิบายให้เด็กเข้าใจเกี่ยวกับสรรพนามการเรียกพ่อของพ่อว่าอากง (ปู่) เรียกแม่ของพ่อว่าอาม่า (ย่า) เหตุการณ์เกิดขึ้นเมื่อเด็กหญิงในเรื่องไปเยี่ยมอากงอาม่าที่บ้านในวันตรุษจีน ตัวละครเด็กหญิงในเรื่องได้เรียนรู้ประเพณีตรุษจีนจากการปฏิบัติของอากงอาม่า ดังข้อความที่ว่า

“อาม่าชวนมาไหว้เจ้า เริ่มแต่รุ่งเช้าของไหว้หลากหลาย
มีหมู มีไก่ ส้ม กล้วย ถ้วยฟูสีสวย oungeเปิดปลา
ขนมเทียนห่อใบตอง ปิงปิงรำร้อง “ขอกินยาชา”
พอจบพิธีไหว้เจ้า อาม่าก็เอาของไหว้ยกมา”

(คุณแม่เอง, 2565ก)

เด็กหญิงปิงปิงในเรื่องได้เรียนรู้เกี่ยวกับประเพณีการไหว้เจ้าและไหว้บรรพบุรุษในวันตรุษจีนจากอากงอาม่า ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการระลึกถึงและความกตัญญูต่อบรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายจีน เพื่อให้เป็นสิริมงคลและนำมาซึ่งความเจริญของครอบครัว ซึ่งตัวละครปิงปิงได้เห็น ชิมซบและเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนผ่านประสบการณ์จริง

การที่ผู้เขียนให้ตัวละครผู้สูงอายุเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรม สืบเนื่องมาจากผู้สูงอายุเป็นเสมือนผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดเรื่องราวเหล่านี้และปฏิบัติสืบมาจากรุ่นสู่รุ่น จึงอยากถ่ายทอดให้ตัวละครเด็กในเรื่องเข้าใจและสืบทอดสืบสานสิ่งดีงามเหล่านี้ต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาในด้านเนื้อหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุในวรรณกรรมสำหรับเด็ก พบการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันกับคนต่างวัย ทั้งในกรณีที่ผู้สูงอายุกับการใช้ชีวิตกับคนต่างวัยในครอบครัวเดียวกัน และตัวละครผู้สูงอายุใช้ชีวิตกับคนต่างวัยในช่วงวันหยุดหรือเทศกาล สะท้อนให้เห็นรูปแบบการใช้ชีวิตของตัวละครผู้สูงอายุในบริบทที่แตกต่างกัน เนื้อหาที่เสนอให้เห็นการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุร่วมกับตัวละครต่างวัยในครอบครัวเดียวกัน ทำให้เด็กซึ่งเป็นผู้อ่านมองเห็น เข้าใจความแตกต่างของผู้สูงอายุและเคารพในการแตกต่างของการอยู่ร่วมกันกับคนต่างวัย ในขณะที่เนื้อหาที่นำเสนอให้เห็นว่าผู้สูงอายุอาศัยอยู่คนละครบครัวกับตัวละครเด็ก แต่บ้านของผู้สูงอายุยังคงเป็นศูนย์รวมของลูกหลานในการพบปะหรือสานสัมพันธ์ในวันหยุด วันพิเศษ หรือในช่วงเทศกาล สะท้อนการเห็นคุณค่าของตัวละครผู้สูงอายุที่เป็นศูนย์รวมทางจิตใจของลูกหลาน และการได้ไปเยี่ยมเยือนหรือชีวิตในช่วงเวลาสั้น ๆ ที่บ้านของผู้สูงอายุ ได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันคือความทรงจำที่ดีของตัวละครเด็กในเรื่อง นอกจากนั้นยังพบเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก ความคิดถึงและความผูกพันของคนต่างวัย และเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะของผู้สูงอายุ ซึ่งวรรณกรรมสำหรับเด็กนำเสนอลักษณะของผู้สูงอายุเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพและสุขภาพร่างกาย ที่มีลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างจากตัวละครวัยเด็กหรือโรคที่พบได้เมื่อสูงอายุ ทำให้เด็กเข้าใจและได้เรียนรู้ธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงของร่างกายมนุษย์ และนำเสนอลักษณะทางอารมณ์และจิตใจของผู้สูงอายุ ที่โดยส่วนใหญ่นำเสนอให้เห็นว่าผู้สูงอายุคือผู้ที่มีความมั่นคงทางอารมณ์และจิตใจ

ด้านการนำเสนอภาพแทนของผู้สูงอายุในวรรณกรรมสำหรับเด็ก วรรณกรรมสำหรับเด็กเสนอให้เห็นว่าผู้สูงอายุคือผู้เป็นที่พึ่งพิงทางร่างกายและจิตใจ เด็กอบอุ่นใจ รู้สึกปลอดภัย เมื่อได้ใช้ชีวิตและใกล้ชิดกับผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุคือผู้เข้าใจและแสดงให้เห็นสัจธรรมของชีวิต จากการอธิบายให้เด็กเข้าใจในเรื่องนามธรรมที่เด็กอาจเข้าใจได้ยาก เช่น เรื่อง การพลัดพราก การจากลา หรือแม้กระทั่งความตาย ที่ผู้เขียนวรรณกรรมสำหรับเด็กให้ตัวละครผู้สูงอายุสื่อสารในเรื่องดังกล่าวกับเด็กด้วยภาษาที่เข้าใจได้ง่ายตามวัย นอกจากนี้ผู้สูงอายุคือผู้ถ่ายทอดประสบการณ์เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และผู้สูงอายุคือผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่สั่งงานเพื่อให้ตัวละครเด็กซึ่งเป็นคนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไป

งานวิจัยนี้ พบเนื้อหาเกี่ยวกับการใช้ชีวิตร่วมกับคนต่างวัยมากที่สุด รองลงมาคือเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะของผู้สูงอายุ และเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก ความคิดถึงและความผูกพันของคนต่างวัย ส่วนในด้านภาพแทนของตัวละครผู้สูงอายุ ภาพแทนที่พบมากที่สุดคือผู้สูงอายุคือผู้ถ่ายทอดประสบการณ์เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต รองลงมาคือผู้สูงอายุคือที่พึ่งพาทางร่างกายและจิตใจ ผู้สูงอายุคือผู้เข้าใจและแสดงสัจธรรมของชีวิต และพบการนำเสนอที่น้อยที่สุดคือภาพแทนผู้สูงอายุคือผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรม จำนวนเนื้อหาและภาพแทนในวรรณกรรมเด็กที่ผู้วิจัยได้ข้อสรุป ทำให้เห็นทิศทางและภาพรวมความคาดหวังที่สังคมที่มีต่อผู้สูงอายุ โดยผู้สูงอายุสามารถปรับตัวและใช้ชีวิตร่วมกับคนต่างวัยหรือคนรุ่นใหม่ได้อย่างมีความสุข ในขณะที่ตัวผู้สูงอายุก็มีคุณค่าในตนเอง โดยการนำประสบการณ์ในชีวิตมาถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ สะท้อนคุณค่าและบทบาทของผู้สูงอายุที่สังคมคาดหวังผ่านวรรณกรรมสำหรับเด็ก

นอกจากนี้ เห็นได้ผลการวิจัยสอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกับกับงานวิจัย เรื่องการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมของผู้สูงวัยในวรรณกรรมเยาวชนของชมัยกร แสงกระจ่าง ของจิราภา แก้วประทุม (2564) และงานวิจัยเรื่อง ตัวละครผู้สูงอายุในนวนิยายของชมัยพร แสงกระจ่างของ จตุพร เจริญพรธรรมมา (2560) ในประเด็นการนำเสนอภาพตัวละครผู้สูงอายุในด้านบวก อาทิ การปรับตัวเข้ากับโลกของคนรุ่นใหม่ การอยู่ร่วมกันกับคนต่างวัย มีความทันสมัย และสามารถเตรียมกายและใจ เข้าใจ ยอมรับกับความตายในเบื้องต้นได้ ขณะเดียวกันผู้สูงอายุก็มีคุณค่าในตัวเอง โดยถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมให้ คนรุ่นหลัง ผู้สูงอายุมีคุณค่าต่อสถาบันครอบครัวและสังคมโดยสามารถพึ่งพาตนเองได้ อีกทั้งยังเป็นที่พึ่งพิงทางใจ

การศึกษานี้ครั้งนี้ศึกษาจากวรรณกรรมสำหรับเด็ก ซึ่งเป็นงานเขียนที่สร้างขึ้นมาให้เหมาะสมกับวัยเด็ก มีคุณค่าเสริมสร้างความคิด คุณธรรม และจินตนาการ วรรณกรรมสำหรับเด็กที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับตัวละครผู้สูงอายุจึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นเครื่องมือสื่อสารกับเด็กและเตรียมพร้อมเด็กเมื่อต้องชีวิตในสังคมผู้สูงอายุ เพื่อให้เด็กสามารถชีวิตร่วมกับผู้สูงอายุอย่างเข้าใจ ตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ เคารพในความแตกต่างของคนต่างวัย และชี้ให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของผู้สูงอายุที่มีในครอบครัว

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาบทบาทของตัวละครผู้สูงอายุในวรรณกรรมสำหรับเยาวชนหรือวรรณกรรมประเภทอื่น
2. ควรศึกษาตัวละครผู้สูงอายุในวรรณกรรมสำหรับเด็กในมิติอื่นหรือในเชิงเปรียบเทียบ เช่น ศึกษาเปรียบเทียบบทบาทตัวละครผู้สูงอายุในวรรณกรรมสำหรับเด็กของไทยกับต่างประเทศ
3. ควรนำงานวิจัยนี้ไปใช้เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาวรรณกรรมสำหรับเด็ก หรือเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้สูงอายุในสังคมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กมลชนก. (2566). *ใครปลอมตัวเป็นยายฉัน*. กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊กส์.
- กุลวรา ชูพงศ์ไพโรจน์. (2557). *สมบัติล้ำค่าของตายาย*. กรุงเทพฯ: อन्नนาบุ๊ก.
- เกศินี จุฑาวิจิตร และคณะ. (2557). ผู้สูงอายุและสัมพันธ์ภาพกับครอบครัว: ภาพสะท้อนจากวรรณกรรมไทย. *วารสารรามคำแหง ฉบับมนุษยศาสตร์*, 33(1), 53-54
- โกะมิ ทะโร. (2566). *วิจารณ์ จงสถิตย์วัฒนา แปล. หนูอยากเจอคุณยาย*. กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊กส์.
- คุณแม่เอง. (2565ก). *คุณตาคุณยายของปิงปิง*. กรุงเทพฯ: พาสเอ็ดดูเคชั่น.
- . (2565ข). *ปิงปิงรักอากงอาม่า*. กรุงเทพฯ: พาสเอ็ดดูเคชั่น.
- จตุพร เจริญพรธรรมา. (2560). *ตัวละครผู้สูงอายุในนวนิยายของชมัยพร แสงกระจ่าง*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยทักษิณ).
- จิราภา แก้วประทุม. (2564). *การศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมของผู้สูงอายุในวรรณกรรมเยาวชนของชมัยพร แสงกระจ่าง*. ใน รุ่งกมลสรณ์ ศรีธาธณพัฒน์ (บ.ก.). รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ หัวข้อ "ภาษาและวัฒนธรรมไทยในวิถีโลกใหม่" (น.779-798). กรุงเทพฯ: รามคำแหง.
- จี๋ยองมิน. จอย คาวลีย์ แปล. (2559). *เมื่อหัวใจสลาย*. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สำนัก.
- ชีราโอโล, และชีโมนา วิภาดา สุทธิโรจน์ แปล. (2564). *รื้อรอยบนหน้าคุณยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊กส์.
- แพทริเซีย ทอห์ต. ลลิตา ผลผลา แปล. (2566). *อยากอยู่ด้วยกันทุกวันเลยนะ*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์คิดส์.
- พอล รัสเซลล์ และ นิกกี จอห์นสัน. (2561). *คุณย่าขี้ลืมของหนู*. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สำนัก.
- มนสิการ กาญจนะจิรา, สุภรณ์ จรัสสิทธิ และชื่นฤทัย กาญจนะจิตรา. (2555). *เกษียณเมื่อไหร่ใครกำหนด*. ใน กุลภา วจนสารและคณะ. *ประชากรชายขอบความเป็นธรรมในสังคมไทย*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.
- มาริสา ลำลี. (2550). *ตัวละครผู้สูงอายุในนวนิยายไทย พ.ศ. 2525-2548*. (วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- รัญวรัญญ์ พูลศรี. (2553). *ความสุขของสตรีสูงอายุในนวนิยายไทยระหว่าง พ.ศ. 2525-2552*. (วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- วิซซ์ เกษมทรัพย์. (2564). *พร้อมหรือไม่กับการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ*. สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2566, จาก <https://op.mahidol.ac.th/ga/posttoday-22-2/>
- วิภาวี จันทรวงศ์. (2565). *ของขวัญของคุณปู่*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เพอลังอิ พับลิชชิง.
- ศรีสุดา พรหมทอง. (2550). *วิถีชีวิตและวัฒนธรรมพื้นบ้านกับการสืบสานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของหมู่บ้านอนุรักษ์ควายไทย*. (วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต).
- สุภลักษณ์ พูนสินบุรณะกุล. (2565). *ความจำยาวของปู่ขี้ลืม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ห้องเรียน.
- . (2563). *ฉันกับยายคล้าย ๆ กัน*. กรุงเทพฯ: ห้องเรียน.

- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2565). ปี 65 ไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์. สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม 2566, จาก <https://www.thaihealth.or.th>
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2540). ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน. นนทบุรี: สุโขทัยธรรมธิราช
- โอสมะ นิชิคาเว. (2565). สุนันท์ ลีลาผาสุก แพล คุณตา กับ ผีน้อย ทั้งสิบ ของขวัญมหัศจรรย์. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.
- เฮสต์, ปิมม์ ฟาน. (2564). *คุณปู่ หลังความตายเป็นอย่างไหนะ?*. แปลจาก Misschien is doodgaan wel hetzelfde al seen vlinder worden โดย วารยา ศุภศิริ. กรุงเทพฯ: วายเอฟคัลเจอร์.